Dr. Marberger Sándor ezredorvos: Hatósági védekezés a tuberkulózis ellen.*

(Helyesebben: Állami és társadalmi kultúrfeladatok a tuberkulózis elleni védekezésben.)

A tuberkulózis elleni védekezésről írók a fenti cím alatt szokták felsorolni, hogy a hatóság milyen törvényekkel és intézkedésekkel vesz részt a védekezésben − a külföldön. Azt tartjuk, hogy e szokásos cím alatt lesz legalkalmasabb nekünk is szóvá tenni azokat a hatósági hiányokat, melyek nálunk is észlelhetők és amelyek a „ma" tervszerű védekezését lehetetlenítik.

Belátható, hogy a főbb hiányok kulturális, egészségügyi és gazdasági jelentőségét itt *csak érinthetjük,* szem előtt tartván célunkat: hogy a megoldást váró eszméket a társadalom tudatába átplántáljuk. Véleményünk szerint ezeknek az eszméknek a megérlelése és megoldása az államot és társadalmat egyaránt terheli és éppen ezért fejtegetésünk folyamán ezirányú elválasztó határokat nem is jelölünk meg.

A tuberkulózis elleni védekezést tárgyaló fejtegetésünk során szembe tűnt, hogy az egyéni védekezés nem elegendő, hanem azt a társadalmi védekezésnek kell kiegészítenie.

Ugyanez a viszony a társadalom és hatóság között: a társadalmi védekezés is csak akkor lehet teljes, ha működését a ható-ou^ intézkedések támogatják; ha a hatóság megfelelő létfeltételeket, intézményes eszközöket bocsát a társadalmi erőkifejtés rendelkezésére.

* E nagyérdekű cikk előleges mutató a szerző „Hogyan védekezzünk a tuberkulózis vagy gümőkór ellen?" című sajtó alatt levő könyvéből, amely rövid idő múlva az Athenaeum kiadásában fog megjelenni. A könyv a nagyközönségnek van szánva és bár megjelenése után részletesen fogunk vele foglalkozni, előre is melegen ajánlhatjuk olvasóink figyelmébe. *A szerk.*

A hatóságot − a községi és törvényhatósági szerveket − az államban személyesítjük s e létfeltételeket azért várjuk az államtól. A társadalomnak joga van ezt az államtól követelni, miután a tudomány megállapította és a tapasztalat bizonyítja, hogy a tuberkulózis gyógyítható betegség. Ezen az alapon az államnak nemzeti és politikai kötelessége, a társadalom nemzetgazdasági előnye és az egyén emberi joga szólnak amellett, hogy a gyógyulásra mindenkinek módot nyújtsanak.

Megvalljuk, hogy e feladat megoldása még az állam részére is igen nehéz; ez a nehézség ugyanazon forrásból fakad, amelyből maga a tuberkulózis ered, ahonnan az az elterjedéséhez alkalmas erőt meríti, s amely forrásból táplálkoznak azok az akadályok, melyek a tuberkulózis leküzdését gátolják.

Ez a forrás: a népnek a tudatlansága és vagyontalansága.

Meddő vitára vezetne, hogy e két körülmény közül melyik támaszt nagyobb akadályt és melyiket kellene elsősorban gyógyítani. A lényeg az, hogy ezekben lássuk Magyarország tuberkulózisának kórokozóit s e népbetegséget is a modern orvoslás módszerével gyógyítsuk: a betegség *kórokozóit* támadjuk meg és ne a kórokozta *tüneteket.*

Egy ország betegségét nem lehet gyökeres műtéttel eltüntetni: itt évszázadok mulasztásait kell helyrehozni, amihez nagy politikai és emberi erény, türelem, s a sikerbe vetett hit szükséges. Egy ország betegségének a meggyógyítására az állam hivatott, ahonnan azonban a társadalmi segítség, részvétel sem maradhat el. Az állam ezt a segítséget főleg abban a munkában nem nélkülözheti, melyet a nép tudatlanságának kiirtására, a felvilágosítás terjesztésére fordít.

Ennek az irtó hadjáratnak az útjában egy egészen különleges ok támasztja a legfőbb nehézséget, mely a társadalmi kultúrának egy fogyatékosságában nyilvánul meg. Ugyanis a múlt század rohamos ipari, technikai és általános kulturális fejlődésével a társadalmi egészségkultúra (mely nem tévesztendő össze az orvostudományi kultúrával) nem tartott lépést és nem szonetté át a társadalmi kultúrát.

A társadalmi kultúrának e szépséghibája az állami egészségügyi intézkedésekre is rányomta a maga bélyegét s tulajdonképpen a tudatlanság gyógyításában a pótlások az *egész kultúra területén várnak orvoslásra.* Az egészségkultúrával elsősorban az

életértéket, az egészség megbecsülését kell a népnek a tudatába nevelni, mellyel egyidejűleg az *igazi* szociális érzéket kell fejleszteni.

Amíg a népben a szociális érzék hiányos, amíg bizonyos társadalmi akarat mint valakinek, vagy valamelyik osztálynak ellentétes mozgalma él, addig az egyénnek minden igyekezete halomra dől. Ellenben a szociális érzelmű ember a társadalmi és állami egészségügyi kívánalmakat az övével egynek fogja érezni és kötelességének tartja, hogy azokhoz alkalmazkodjék.

Ha az egészség kultúráját a népben fejlesztjük, azzal felébresztjük benne rávaló igényét is, amint azt a gazdasági élet példája mutatja. A kínálat csak akkor váltja ki maga iránt a keresletet, ha az arra vonatkozó szükséglet, igény is feltámad.

Az e kérdéssel foglalkozók tekintélyes része nem osztja nézetünket s annak az ellenkezőjét vallja; azok azt állítják, hogy a tuberkulózis elleni küzdelemben a védekezés sikere érdekében a felvilágosítás terjesztésénél előbbre való az, hogy az állam és a társadalom teremtsen a népnek olyan életviszonyokat, amelyek lehetetlenné teszik, hogy az a tuberkulózis tenyésztalajává válhasson.

A felületesen bírálónak tetszetős lehet ez az álláspont és osztani fogja az igazát. Ebből mi csak azt ismerjük el igaznak, hogy az egészséges létfeltételek csökkentik a tuberkulózis esélyeit. Amiből azonban még nem következik, hogy a tuberkulózis elleni küzdelemben ennek az elvnek keresztülvitelét jelöljük elsőnek és hogy ez általánosítható is lenne.

Senkisem mondja, hogy míg a népet fel nem világosítottuk, addig sem kellenek ezen intézmények, pl. egészséges munkáslakások, a kellő megélhetési viszonyok; ellenkezőleg: megállapíthatjuk, hogy épp ezeknek a hiánya miatt társadalmunk tekintélyes része esik a tuberkulózis áldozatává. De viszont a társadalom másik, nagyobbik felének életmódját megfigyelve, arra kell következtetnünk, hogy annak ugyan hiába létesítik a feltételeket, az nem él vele: mert nem érzi a hiányát.

Állításunk mellett szól a falu egészségügye és a népnek az az ellentállása, mely minden újítással szembeszáll, amely rajta javítani akar. A falu módos gazdája − bár vagyoni helyzete megengedné, hogy az egészség kívánalma szerint éljen − öröklött, rossz szokásához híven nem használja ki tágas

lakását, hanem a ház legkisebb, földes szobájában húzódik meg családjával.

A székesfőváros tanácsa egyes iskolában − külföldi minták után − iskolai fürdőt létesített; a tapasztalat azt mutatja, hogy ezt a tanulók csak elvétve használják. Sem a tanítók, sem a szülők nem szorgalmazzák a fürdőket. Azt kérdezzük már most, honnan van az, hogy a meglevő, vagy felkínált feltételek dacára a nép a saját egészségi érdeke ellen cselekszik?

Ezt a népnek a tudatlansága magyarázza: az, hogy az egészségkultúrának az *igénye* nincsen meg a tudatában. Bezzeg átveszi a kultúrának a kinövését, ami hajlamával összevág, még ha annak az egészségre ártalmas hátrányai is vannak.

Ezért valljuk, hogy legelébbrevaló a felvilágosításnak a terjesztése, hogy a nép széles rétege megkívánja azokat a jogokat, amiket az egészség (hygiene) követel.

Az állam irányítsa a nép felvilágosítását; a társadalom foglalkozzék az elhanyagolt közegészségügyi viszonyokkal, a nép ismerje meg saját testi betegségét, annak az okait s a politikában ne csak azzal törődjék, hogy legyen kaszárnya, törvényszék, italmérési jog, vásártér, legelőrendezés, hanem követelje, hogy legyen kórház, dispensair, orvos, patika, egészséges csatornázás, vízellátás; a lakásviszonyok javítását nemcsak a városokban, hanem a falun és künn, az ezerholdas, kincset termő nagybirtokon is várják, amelyek most a tuberkulózisnak és a többi fertőző betegségnek elsőrangú melegágyai. Az ipari és mezőgazdasági munkás agg vagy rokkant korára biztosítva legyen. Ha van vadásztilalmi törvény, akkor a várandós asszony, a szoptató anya is leljen törvényes védelmet.

Az egészségkultúra ezen igényeit kell a társadalomban ébrentartanunk, hogy ezen kívánalmak átszőjjék a néptudatot és onnan felhatolva az államhatalomhoz, azt eredményezze, hogy annak gépezetét a közegészségügy minden vonalán ez az erő irányítsa. Akkor meg fog szűnni az, hogy a nép erejét veszendőbe hagyják menni és kiuzsorázzák; az állam önként fog intézményeket létesíteni ennek a megóvására, kamatoztatására.

A társadalom vegye kezébe a nép felvilágosítását s ne várja ölbe tett kezekkel az államtól; hisz fáradozásával a saját létét alapozza meg: a nép ereje, egészsége az a talaj, ahonnan a felelte álló osztályok életszükségleteit merítik. Míg a tudat-

lanság miatt a nép alsóbb rétegét a fertőző betegségek, főleg a tuberkulózis, a nemi betegségek, az alkohol poshasztja, addig a „felsők” egy ingovány felett élnek és egészséges gyökeret nem ereszthetnek.

Az egészségkultúrának népünknél tapasztalható hiányát nem írhatjuk a nép egészségtelen érzékének a rovására akkor, amikor falvak vannak iskola, iskolák tanító nélkül; az országban 62.000 korcsmáros van, de a 20 milliót meghaladó lakosság egészségére 5700 orvos ügyel és némely körorvosi állásra kötéllel sem tudnak pályázót fogni. Kórházunk kevés, a meglévők is bírálat alá vehetők. Lakáspolitikánk, műhely viszonyaink a legrosszabbak. A köztisztaság fogalma a kisvárosokban, de főleg a falvakban álig ismeretes.

Ilyen viszonyok között az állam által terjesztett felvilágosítás tökéletlen s annak sem lehet eredménye, ha néhány százezer füzetecskét osztanak szét az országban (ha ugyan szétosztják?!), mely a tuberkulózis fertőző voltát ismerteti, midőn az ország lakosságának egy nagy hányada analfabéta.

Ki kell menni a falura, a gazda és zsellér házába, a nagybirtok nyomorúságos odvaiban meghúzódó tömeg körébe és meg kell értetni velük a hibákat és szokásaik hátrányait; meg kell magyarázni, hogy a fiatal tüdőbajos anyának az emlője mitől szikkadt el és szemük elé kell tartani azt a rongyba csavarintott, cukros kenyérpépet, amitől elpusztul a kicsikéjük, aki azt az utolsó pihegésével ejtette ki a szájából.

El kell űzni a nép lelkéből a fatalizmust, mely az öröklésben hisz s ezért nem tesz semmit a fertőzés terjedésének a megakadályozására.

Senkinek sincs joga lemondó kézlegyintéssel elintézni a felvilágosítás terjesztését sürgető kívánalmakat, legalább is addig nem, míg annak helyes módszerével meg nem próbálkoztak.

Elismerjük, hogy az eddigit is érdemes igyekezet és jóakarat diktálta, de hiányos szervezése miatt többre nem lehetett képes.

A tuberkulózis ellen csak akkor védekezhetünk, ha az országban elegendő kórház áll a támogatásra, ellátásra szoruló tuberkulotikus betegek befogadására, mert a társadalom jótékonyságára támaszkodó intézmények száma csekély s anyagi erejük is kevés ahoz, hogy a folyton fokozódó igényeket kielégítsék.

Az állam gondoskodjék elegendő orvosról, dispensairről, népszanatóriumról, erdei üdülőtelepről s a közkórházakkal kapcsolatos szanatóriumszerű tüdőbetegek osztályáról.

A fertőzött környezetben élő gyermekek védelmére a Korányi tanár által ajánlott „falusi gyermekház" eszméjét az államnak nagyobb lendülettel kellene a társadalomba átplántálni és nem várni addig, míg a tények borzalma arra rá fogja kényszeríteni.

Ezzel és az egész tuberkulózis-kérdéssel kapcsolatban álló anya- és csecsemővédelem ügyét is szervezni és fejleszteni kell.

Örvendetes, hogy ezt − a háború tanulságai nyomán − a belügyminiszter kilátásba helyezte. (Sándor János belügyminiszter nyilatkozata a képviselőházban 1916. szeptember 29-én.) A belügyminiszter megállapítja, hogy a nagyarányú gyermekhalandóságot a csecsemőtáplálás felőli tájékozatlanság és az anyák rossz gazdasági helyzete okozza; napjainkban a születések száma csökken, a halálozások száma emelkedik, miáltal háborús embervesztességünk 850.000 főre tehető. Elismeri a felvilágosítás, a kioktatás szükségét, melyben társadalmi közreműködésre számít. Tanfolyamokat akar rendezni a csecsemőápolás és gondozás ismeretéből a magasabb tanintézetekben, sőt még a rendőröket is taníttatni akarja; külön csecsemő- és szülészeti osztályokról is gondoskodni fog.

A háború javára kell írnunk ezt az akarást, mely sikeresebb lesz, ha a védelmet a tuberkulózis elleni küzdelemmel egybekapcsolják. Mert, amidőn az állam, a társadalom igénybevételével a felvilágosítás terjesztése és az azt támogató intézmények létesítése által résztvesz a tuberkulózis elleni küzdelemben, akkor e mellett olyan gazdasági politikát is kell érvényesítenie, mely a nép vagyontalanságának útját tudja állani.

Minél hamarabb illeszti be ezt a politikát az állami gépezetbe, annál gyorsabban szűnnek meg azok az okok, melyek napjainkban a tuberkulózis leküzdéséhez szükséges intézmények létesítését és szaporítását oly égetővé teszi.

Az egészségkultúra igényeivel számotvető új gazdasági politika az országot pusztító tuberkulózisnak méregfogát veszi, ha gátat fog vetni az alkoholizmusnak, annak a nyavalyának, mely a családi, szociális együttélés és együttműködésnek legveszedelmesebb mérge. Amely nyavalya kiinduló pontját szolgáltatta a

fertőző és krónikus betegségeknek, szaporítva az erkölcsi és fizikai bűnözést, elmezavart és a tudatlanságban sínylődő népet a testi és erkölcsi degenerálódás útjára sodorja.

Itt az ideje, hogy érvényt szerezzenek azoknak a rendszabályoknak, melyek a minimális munkabérre, a munkaidő korlátozására, a műhelyek, gyárak, irodák, üzletek, lakások egészségügyi viszonyaira vonatkoznak; s ami még az egészségügy érdekében ezekből hiányzik, vagy már elavult, azt pótolni, módosítani kell és hivatásos szakközegek útján ellenőrizni, hogy azokat be is tartsák.

Különös figyelmet kell az otthon-munkára fordítanunk, mely igen alkalmas arra, hogy a női- és gyermekmunkát szabályozó törvényt megkerüljék, a munkaerőt kiuzsorázzák, a munkabéreket lenyomják; az otthonmunka alkalmat ad a lakások zsúfoltságára s mindezekkel közvetve a tuberkulózis terjesztésére. Meg kell akadályozni az élelmiszerek drágítását, hamisítását és a lakásuzsorát.

Módosítani kell a lakásügyünket közegészségügyi tekintetben szabályozó 1876. évi XIV. t.-cikket, még pedig az orvostudomány azóta történt fejlődésének érvényesítésével s annak szigorú végrehajtásáról − kivált a falun − gondoskodni kell. Idejét multa, hogy a falusi ház felülbírálási szemléjét a községi elöljáróság végezze.

Úgy ezt, valamint az iparral kapcsolatos fentebbi rendszabályok elbírálását szakértő orvosnak a hatáskörébe kell utalni, aki ezeket ne aktákból, hanem *személyes megfigyelés* és meggyőződése alapján intézze.

Tökéletesíteni kell az iskola-egészségügyet és különösen a szegénysorsú iskolásgyermekek általános orvosi vizsgálatát és ellenőrzését − az iskolaorvos intézményével − behozni.

Az iskolát intézményesen kell a gyermekvédelem céljára sorba állítani; de főleg az alkoholizmus és a tuberkulózis terjedése ellen.

Mindenfelé meg kell valósítani az erdei és kerti iskola, valamint a napközi otthon intézményét és ezek létesítését − ahol szükséges − függetleníteni kell a társadalmi jótékonyságtól.

Illetékes társadalmi tényezők munkájának tudhatjuk be, hogy 1913-ban a belügyminiszter elrendelte „a nyílt vagyis súlyos tuberkulózisban szenvedő betegek kötelező bejelentését és lakásuk

fertőtlenítését". A tuberkulózis elleni védekezésről eddig nyújtott felvilágosításunk megmagyarázza és indokolja e rendelet fontosságát. A korlátozás azonban kifogásolható, miután a bejelentés csak ott kötelező, ahol szükségképen hatósági beavatkozás követi. Tehát azon esetekre, amidőn a fertőző beteg más lakásba vagy intézetbe megy vagy meghal. A gyakorlati élet tapasztalata azt kívánja, hogy a korlátozással ellentétben a bejelentési kötelezettséget minél szélesebb körre kellene kiterjeszteni.

A belügyminiszteri rendelet kimondja, hogy a beteget rá kell bírni arra, hogy − erőszak alkalmazásának kizárásával − gyógyintézetbe, kórházba menjen; ha a család kereset nélkül marad, igyekezni kell megfelelő támogatást biztosítani; ha iskolába járó gyermek beteg, akkor gyógyítása végett vegyék ki az iskolából s magánúton taníttassák.

Megállapítja e rendelet, hogy „az orvosok tapintatos eljárása és jóakaratú felvilágosítása ily esetekben többet használhat minden kényszerintézkedésnél". E rendelet jogossága felett a bírálatnak nem lehet kifogása; csak azt akarjuk megjegyezni, hogy a külföldön már régebben kiadtak ilyet, de ott nemcsak a kötelező bejelentést és fertőtlenítést írták elő, hanem gondoskodtak annak végrehajtási lehetőségéről is.

Nálunk is sok beteg engedne a rábeszélésnek, sőt önként, szívesen menne kórházba, gyógyintézetbe, de mitévő legyen, ha ott nem veszik fel? Avagy gondoskodott az állam vagy a társadalom az ilyen esetben kenyérkereset nélkül maradt család eltartásáról és a beteg gyermekek megfelelő oktatásáról?

Égetően nélkülözzük a köpési tilalmat szigorúan szabályozó rendeletet, illetőleg annak olyan végrehajtását, hogy elegendő számban legyen ott köpőedény, ahol azt a szükség parancsolja. Hogy egyebet ne említsünk, még a vasúti kocsikban sincs és a fényes bérpaloták lépcsőházaiban még ma is homokkal töltött ládák állanak.

Feladatunk volt rámutatni a tuberkulózisnak − mint népbetegségnek − okaira s a vele összefüggő körülményekre, melyeknek javítása állami és társadalmi kötelesség. Túlmennénk célunkon, ha a meglévő, vagy hiányzó hatósági intézkedésekkel részletesebben foglalkoznánk.

Abban a reményben azonban, hogy csupán jó szándékunkat tekintik, egy, a mostani viszonyok hiányaival számoló, megfelelő-

nek vélt megoldás tervezetét pendítjük meg, melyről azt hisszük, hogy állami és társadalmi igyekezettel a tuberkulózis elleni védekezésre használható lesz. Az ajánlott szervezetet a dispensair kereteibe véljük beillesztendőnek.

Szükséges volna, hogy külön szervezett tanfolyamokon vagy a tanító- és tanítónő-képzőintézetekben, a tuberkulózis elleni védekezésnek a nép körében való közvetlen terjesztésére hivatásos szakközegeket képezzenek ki; ezek kioktatandók legyenek az ipari hygiénére, a csecsemőtáplálásra és gondozásra; képesíteni kellene őket arra is, hogy a nemi betegségektől való óvakodást és az alkoholizmus terjedésének meggátlását is ismertessék.

Ezen, a néhány hónapig tartó tanfolyamon mindazon egészségügyi ágak tárgyait kellene előadni, melyek e kérdésbe belevágnak.

Az így kiképzett és levizsgázott szakközegeket az állam a nemrég megalakult Tuberkulózis Központ szolgálatába állítaná, amely őket a létesítendő dispensairekhez osztaná be.

Az országot behálózó dispensairek e szakközegeket küldenék a körletükbe tartozó községekbe, tanyákra, uradalmakba, ahol hosszabb-rövidebb tartózkodásuk alatt megszerveznék a szükséges társadalmi bizottságokat, a nép nyelvén tartott sorozatos előadásokban végeznék felvilágosító munkájukat, az orvos által megjelölt helyen a házi kezelésre s a prophylaxisra (megelőzésre) vonatkozóan intézkednének, esetleg köpetvizsgálatot tartanának, a gyanús eseteket orvoshoz utasítanák és megejtenék a szakszerű adatgyűjtést. Beszámolnának a községben észlelt egészségügyi hiányokról, előterjesztést tennének a beteg szociális helyzetéről, a kívánatos támogatás arányáról, szükség esetén a fertőtlenítést is elvégeztetnék.

Szóval a dispensairek gondozóinak munkakörét látnák el, de hivatásos szakértelemmel, tervszerű idő alatt és nem időközönkénti kiszállással. Az állam e szakközegeket bizonyos jogokkal ruházná fel, mely hivatásuk akadálytalan működését biztosítaná.

Az ilyen hivatásos szakközegek felett a közvetlen felügyelet és intézkedés joga az orvosi karra lenne átruházandó (a dispensair orvosa az illető helység vagy kör orvosához utasítaná), hogy az orvosoknak módjukban álljon ezzel a képzett hadsereggel a társadalom körében az egészségkultúrának ama hiányait pótolni, melyek eddig leginkább útját állották a tuberkulózis sikeres leküzdésének s a csecsemőhalandóság csökkentésének.

A közegészségügyi őrség szervezése nem áldozat az állam részéről, hanem csak önmaga iránti kötelességteljesítés; mert a nép munkaképességének megmentésével nemzeti erejét és vagyonát gyarapítja; a társadalom részvétele e munkában szintén nem alamizsna, mert mindenki önmagát védi, ha a tuberkulózis elleni küzdelemben résztvesz.

A társadalmi energiát ez úton kellene az állam kezébe összpontosítani s az előbbi minden tiszteletet kiérdemlő eddigi működését a nagy ügyhöz méltóan, szervezetten értékesíteni.

Hogy ezt a szervezést az állam miként oldhatná meg a legjobban, azt Gerő Ödön, Lukács György a nyilvánosság előtt évek óta tárgyalták s arra legutóbb idősb Liebermann Leó tanár a Királyi Orvos-Egyesület ezidei nagygyűlésén tartott előadásában mutatott rá, amikor a feladat végrehajtására alkalmas szervezetet a *„Népjóléti és Közegészségügyi Minisztérium”* felvetett eszméjében jelöli meg.

Ezen elnöki megnyitójában Magyarország jövő közegészségügyi feladatait vázolva rámutat e feladat nagy terjedelmére s a végzendő munka sokoldalúságára és nagyjában a következőket fejti ki:

„Az ügykör nagyság és fontosság dolgában felér bármely tárca ügykörével s haladás és nemzetfentartó eredményes munka másképen nem biztosítható, mint úgy, hogy a népjólét és közegészségügy önálló képviseletére minisztérium felállításáról gondoskodunk, azaz, ha ebből *politikumot* csinálunk. Utal arra, hogy ha lehetett fegyveres pénzügyőrséget szervezni, s ha a szolgálatban levő pénzügyőrnek jogává, sőt kötelességévé tették, hogy bármely házba, amelyről gyanítja, hogy engedély nélkül pálinkát főznek, vagy szűzdohányt szívnak, betegye a lábát: miért ne lehetne a közegészségügy sokkal nagyobb érdekeinek megóvására egészségügyi igazgatóságokat, vagy felügyelőségeket és közegészségügyi őrséget szervezni, amely az észlelt és a közegészségi törvénybe ütköző hiányokat *hivatotton* szüntetné meg? Ha az említett pénzügyi szervezetet bele lehetett illeszteni az állam gépezetébe, bizonyosan lehet módot találni az új szervezet beillesztésére is.”

Ezen „Népjóléti és Közegészségügyi Miniszterium”-ra kell Magyarország jövendő gyógykezelését bízni. De a minisztériumban a doktor „orvosdoktor” legyen!